

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА В СУЧАСНУ ДОБУ

матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2025 р.

УДК 2+61] (062)

Р 36

Філософія, релігія та медицина в сучасну добу: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, ПП “Видавництво “Фенікс””, 2025. – 332 с.

ISBN 978-617-8310-48-6

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – ректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Науменко Олександр Миколайович – перший проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Земсков Сергій Володимирович – проректор з наукової роботи та інновацій НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та європейської інтеграції НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Саган Олександр Назарович – завідувач Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, професор.

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Рецензенти:

Гаврилюк Тетяна Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Сторожук Світлана Володимирівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри української філософії та культури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 10 від 19 червня 2025 р.)

ISBN 978-617-8310-48-6

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2025

14. Науково-практичний коментар від 01.01.2009 до статті 115 Кримінального кодексу України. – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK004618> (дата звернення 05.05.2025).
15. Конституція України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 05.05.2025).

Чернявська В. О.,

НМУ імені О. О. Богомольця,
lera.loveandcat@gmail.com

Науковий керівник:

д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКЕ, РЕЛІГІЙНЕ ТА МЕДИЧНЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Формування здорового способу життя є вкрай актуальним для України, про що наголошували відомі вчені-медики [1] та дослідники [2; 3], втім дана проблема особливо загострюється в умовах воєнного стану та постійного перебування жителів країни в “межовій ситуації”. Міжнародне визначення поняття “здоров’я” як “стану повноцінного фізичного, психічного та соціального добробуту, а не лише відсутність хвороб чи фізичних вад” (ВООЗ, 1948) [4], покладене в основу і українських нормативно-правових актів у даній сфері [5; 6]. Здоров’я є фундаментальною складовою людського життя, а питання здоров’я людини – одним з найскладніших і актуальніших у всі часи. Філософи, священики, медики та різні вчені вже багато століть тому почали активно досліджувати поняття здоров’я, визначення факторів, які впливають на його рівень. Існує безліч поглядів на сутність поняття “здоров’я” і неможливо виробити єдину, погоджену думку щодо остаточного його визначення. Значною мірою це пояснюється тим, що здоров’я – це явище досить складне, характерні і значимі складові якого важко висловити коротко і однозначно.

Здоров’я під час війни тісно пов’язане, як слухаю зауважують сучасні дослідники даної проблеми, з екзистенціальними темами, такими як сенс життя, страх, відчай, духовність, свобода та відповідальність [7; 8]. Філософія, релігія та медицина мають різні підходи до цих понять, проте всі вони розглядають здоров’я як не тільки фізичне, а й психічне та духовне благополуччя.

Ще за доби Античності вважали, що “здоров’я – не все, але все без здоров’я – ніщо” (Сократ). Тому і сьогодні філософія здоров’я розглядає сутність людини як певний потенціал, який має бути реалізований у процесі існування людини. Здоров’я в широкому філософському розумінні означає гармонійне поєднання тіла, душі та розуму, яке передбачає не лише фізичне благополуччя, але й злагоду з природою та соціальним середовищем. Інакше кажучи, здоров’я – це баланс внутрішнього і зовнішнього світу людини, де всі аспекти її існування перебувають у рівновазі.

У філософському контексті здоров'я також має етичний вимір. Вирішення питання про те, що означає бути здоровим, стосується моральних принципів, наприклад, права кожної людини на доступ до медичної допомоги. Також важливим є питання відповідальності людини за своє здоров'я. Чи має індивід сам нести відповідальність за здоровий спосіб життя, або це завдання суспільства? Філософія здоров'я досліджує природу здоров'я, його значення для людини та суспільства, а також етичні проблеми, пов'язані з медициною. Філософи розглядають здоров'я як цінність, як стан, до якого прагне кожна людина. Вони аналізують поняття здоров'я в різних культурах та історичних епохах, вивчають взаємозв'язок здоров'я та щастя, а також досліджують етичні аспекти медичних досліджень, біоетики та паліативної допомоги.

Філософія певним чином допомагає зберегти ментальне здоров'я, віднайшовши відповідь на глобальні питання людства: який сенс життя окремо кожного і людства взагалі. У ситуації війни сенс життя може бути втрачено через травми та втрати, що стає серйозним викликом для особистої стійкості. Філософія, зокрема стоїцизм, підкреслює значення внутрішнього спокою та незалежності від зовнішніх обставин. Більш простими словами філософія допомагає зрозуміти заради чого народи воюють, як пережити моменти відчаю. На думку представників екзистенціального психоаналізу (В. Франкл, А. Ленгле), пошук сенсу в найскладніших обставинах допомагає людині зберегти внутрішню цілісність і витримати страждання [докладніше див.: 8].

Релігія сьогодні також залишається потужним психологічним та соціальним фактором, який значною мірою впливає на здоров'я людей. Церква може бути першим місцем, куди люди звертаються за допомогою, особливо в тих місцях, де системи охорони здоров'я слабкі або перевантажені. Є релігійні групи, які пропонують дбати про здоров'я як одну зі своїх релігійних цілей. Більшість науковців дотримується позиції, згідно якої релігія має позитивний вплив як на здоров'я, так і духовність людини. Зокрема, австрійський психолог, психотерапевт Альфред Ленгле стверджував, що "духовність впливає на психічне здоров'я" [цит. за: 8, с. 107]. Релігійні практики, такі як молитва, можуть бути терапевтичними та допомагати людям впоратися зі стресом, зі складними переживаннями. Корисні ефекти релігії поділяються на дві основні категорії: соціальні та когнітивні. Наприклад, належність до релігійної спільноти забезпечить соціальну та духовну підтримку. Також релігія надає особливого сенсу усім подіям, що впливає на мислення, змінюючи його, гармонізуючи.

Релігія певною мірою допомагає зберігати здоров'я не тільки у мирний час, а й в умовах війни. З релігійної точки зору, віра та духовні цінності можуть допомогти людині знову знайти сенс та сили, навіть у моменти відчаю. Релігійні громади значну увагу приділяють психологічній підтримці, допомагають відчутти зв'язок з Богом, досягти душевного спокою, спонукають поміркувати над буденністю і мінливістю життя.

Медицина – це галузь науки та практичної діяльності, спрямована на збереження й зміцнення здоров'я, а також на запобігання та лікування хвороб. Здоров'я в контексті медицини виступає як ключова мета, до якої спрямовані всі зусилля медичних практик та досліджень. Медицина все більше

усвідомлює, що здоров'я – це не лише відсутність хвороби, а й здатність людини адаптуватися до змін навколишнього середовища, підтримувати активний спосіб життя та розвиватися як особистість. Цей розширений погляд на здоров'я вимагає від медицини не лише лікувати хвороби, а й сприяти профілактиці, реабілітації та покращенню якості життя людей.

Здоров'я населення оцінюють за трьома показниками. Перший – показник дитячої смертності. Другий – кількість робочих днів, пропущених через хворобу. Третій – середня тривалість життя. Вплив медицини на ці показники, за оцінками ВООЗ, не перевищує 10%. Решта залежить від спадковості (20%), стану довкілля (19%), а найбільше (51%) – від нашого способу життя [9].

З 2014 по 2024 роки тривалість життя в Україні для чоловіків і жінок демонструвала різні тенденції. На початку періоду чоловіки мали середню тривалість життя близько 66-67 років, у той час як жінки жили приблизно 76 років. Проте до 2022 року ці показники знизились, особливо для чоловіків, у яких середня тривалість життя склала 63,5 роки, що пов'язано з пандемією COVID-19 та соціальними труднощами. У жінок цей показник зменшився до 73,9 років у 2022 році. Міністерство соціальної політики України оприлюднило невістні дані: середня очікувана тривалість життя в країні значно скоротилася. Чоловіки в Україні тепер житимуть в середньому на 9,1 років менше – 57,3 роки замість 66,4 років. Для жінок цей показник знизився на 5,3 роки – з 76,2 до 70,9 років [10].

Під час війни через стрес, страх і втрати важко зберігати здоров'я. Вживання стає пріоритетом, а на хронічні чи дрібні недуги часто бракує сил і часу. Війна приносить втрати, багатьом із яких неможливо запобігти медичними засобами. Попри складнощі, завжди залишаються базові аспекти здоров'я: профілактика хвороб, вакцинація і турбота про себе, які дешевші та ефективніші за лікування.

Отже, усі три аспекти здоров'я – фізичний, психологічний і соціальний – тісно взаємопов'язані, тому важливо зберігати рівновагу і дбати про всі аспекти благополуччя [11]. Здоров'я є досить складним предметом для дослідження, але без сумнівів стан здоров'я людини є одним із найважливіших показників, які визначають потенціал країни. Саме тому важливо мінімум зберегти, а максимум зміцнити здоров'я українців, а особливо підростаючого покоління. Берегти не лише фізичне, а й моральне та духовне здоров'я нації – наше спільне покликання.

Сьогодні серед українців немає людини, яка тією чи іншою мірою не зазнала би впливу війни. Пережиті травми, стреси спричиняють проблеми з фізичним і ментальним здоров'ям. Національний інститут стратегічних досліджень станом на 2023 р. наводить наступні дані: "За оцінками експертів, 40 – 50 % населення України потребуватимуть психологічної допомоги. Після війни щонайменше кожна п'ята людина буде мати негативні наслідки для психічного здоров'я. ВООЗ прогнозує, що до 2025 р. кожен другий українець може зіткнутися з проблемами у сфері ментального здоров'я" [12].

Здоров'я під час війни не обмежується фізичним станом, а вимагає уваги до душевної та духовної сфери. Збереження здоров'я під час війни потребує

всебічного підходу та координації зусиль від державних установ, міжнародних і громадських організацій, медичних фахівців, волонтерів і місцевих спільнот.

Філософія, релігія та медицина по-різному трактують здоров'я людини в умовах війни, але всі вони обґрунтовують цілісний, тобто холістичний, підхід до здоров'я, вважаючи його невід'ємним від загального розуміння сенсу життя, особистої свободи та відповідальності за свій шлях.

Література:

1. Амосов М. М. Роздуми про здоров'я. – К.: Здоров'я, 1990. – 258 с.
2. Лісова О. С. Психологія здоров'я: [навчально-методичний посібник]. – Чернівці: Рута, 2001. – 201 с.
3. Мухамед'яров Н. Н. Формування здорового способу життя: теоретичний аспект // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 39. – С. 249-256.
4. Конституція Всесвітньої організації охорони здоров'я (1948). – URL: <https://www.who.int/about/governance/constitution>
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я / Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
6. Закони України про охорону здоров'я: Збірник нормативно-правових актів. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 464 с.
7. Vasyliева I., Shevchenko S., Hololobova K., Laputko A., Kirilenko S. Spiritual health under the wartime: existential aspects, Wiadomości Lekarskie Medical Advances, Volume LXXVII, Issue 4, April 2024. – Pp. 710-715.
8. Шевченко С. Л. Особливості взаємозв'язку духовності й психічного здоров'я в екзистенціальному психоаналізі В. Франкла та А. Ленгле // Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу: матеріали VI Міжнар.наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, ПП "Видавництво "Фенікс"", 2024. – С. 104-108.
9. Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі: матеріали I Міжнародної науковопрактичної Інтернет-конференції, (12 березня 2021 р.): збірник наукових праць. – Умань: ВПЦ "Візаві", 2021. – 263 с.
10. Тривалість життя в Україні різко знизилася: жакливі цифри від Мінсоцполітики. – URL: <https://zoria.info/ukraine/tryvalist-zhyttya-v-ukrayini-rizko-znyzylasya-zhahlyvi-czyfry-vid-minsoczpohityky>
11. Холістичний підхід до здоров'я. – URL: <http://www.holistic-health.com.ua>
12. Підтримка ментального здоров'я в часи війни (2023). – URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny>